

شاهکارهای ادبی (4)

پدیدآورده (ها) : فاطمی، سید حسن
کتابداری، آرشیو و نسخه پژوهی :: آینه پژوهش :: مهر و آبان 1377 - شماره 52
از 6 تا 12

آدرس ثابت : <http://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/77792>

دانلود شده توسط : سید حسن فاطمی
تاریخ دانلود : 23/01/1395

مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور) جهت ارائه مجلات عرضه شده در پایگاه، مجوز لازم را از صاحبان مجلات، دریافت نموده است، بر این اساس همه حقوق مادی برآمده از ورود اطلاعات مقالات، مجلات و تألیفات موجود در پایگاه، متعلق به "مرکز نور" می باشد. بنابر این، هرگونه نشر و عرضه مقالات در قالب نوشتار و تصویر به صورت کاغذی و مانند آن، یا به صورت دیجیتالی که حاصل و بر گرفته از این پایگاه باشد، نیازمند کسب مجوز لازم، از صاحبان مجلات و مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور) می باشد و تخلف از آن موجب پیگرد قانونی است. به منظور کسب اطلاعات بیشتر به صفحه [قوانین و مقررات](#) استفاده از پایگاه مجلات تخصصی نور مراجعه فرمائید.

شاهکارهای ادبی* (۴)

سیدحسین فاطمی

۲۳۶. صدر الافاضل خطبه‌ای تدوین کرده است که در آن تنها از پنج حرف میم، واو، ه، لام و الف استفاده کرده است. نویسنده با این کار خواسته ثابت کند که عربی زبان و سیعی است؛ به گونه‌ای که با حروف اندکی از آن نیز می‌توان خطبه‌ای طولانی نگاشت. آغاز:

ألا لا الاء الاء الاء الاله، آله مؤلّهوه له لما لاه، و وکة
مُهلّوه امّلاها لمّا لاه، آلا لا أول الاء الاله، ولا
لآلاه الاءمال لا الاء، للأمم ولا للملل الاله.

۲۳۷. صدر الافاضل در نامه‌ی زیر ملّزَم به تکرار حرف شین شده است. آغاز:

هو الشاهد المرشد المنشی والراشد المبشر المخشي
مشهود می شود مشهور محتشم و محشود شریف
الشیم مشفق شکوهمند شرف شعار دانشور با
کرامش شگرف بینش.

۲۳۸. غزل زیر مرکب از پنج بیت است که بیت اول آن هیچ یک از حرفهای آن به یکدیگر وصل نمی‌شوند (اگر حرفی قابل اتصال باشد در آخر کلمه است) به عبارت دیگر بیت اول، حرف حرف است و بیت دوم، دو حرف دو حرف به یکدیگر متصل است تا بیت آخر که پنج حرف پنج حرف به یکدیگر متصل است. آغاز:

رخ زرد دارم ز دوری آن در
زده داغ و دردم درون دل آذر
چو من کاست گوئی شب فرقت تو
مه نو که باشد بدین گونه لاغر

۲۳۹. کلمات بیت‌های زیر را از انتها به ابتدا نیز می‌توان خواند اما در معنی مخالف خواهد بود:

حلموا فما ساءت لهم شیم
سمحوا فما شحت لهم منن

سلموا فلا زلت لهم قدم
رشدوا فلا ضلت لهم سنن
اگر کلمات دو بیت فوق از انتها خوانده شود، بدین صورت می‌گردد:
منن لهم شحت فما سمحوا
شیم لهم ساءت فما حلموا
سنن لهم ضلت فلا رشدوا
قدم لهم زلت فلا سلموا^۴
۲۴۰. در قصیده‌ی زیر حرف اول و حرف آخر هر بیت، همانند است و ترتیب الفبا رعایت شده است. آغاز:
انظر الی الحق من مدلول اسماء
و کونه عین کلی عین اجزائی
بالذی قلت انه عین مایی
من سؤال و منطق وجواب^۵
۲۴۱. قائلی در ابیات زیر، حرف الف را به کار نبرده است.
آغاز:

برد زگیتی برون ربیع چو لشکر
لشکر وی ملک وی نمود مسخر
دهر زدم سردیش بخویش مشوش
مهر ز بی مهریش بمیغ مستر^۶

- * پیشتر سه شماره از این سلسله مقالات با عنوان «شاهکارهای ادبی» در شماره‌های ۳۷، ۴۴ و ۴۷ چاپ کردیم، اکنون شماره ۴۰ را در این بخش می‌آوریم. البته پژوهش ۱. دیوان صدر الافاضل نصیری امینی، به اهتمام فخرالدین نصیری امینی، چاپ اول، ۱۳۶۵ ه. ش. مقدمه، ص ۴۶.
۲. همان، ص ۳۵.
۳. مدارج البلاغه، رضاقلی خان هدایت، چاپ ۱۳۳۱، ص ۲۰۴.
۴. فن التقطیع الشعری و القافیة، صفاء خلوصی، بغداد، مکتبة المثنی، چاپ پنجم، ۱۳۹۷ ق، ص ۳۷۴.
۵. همان، ص ۳۷۲.
۶. صناعات ادبی، جلال‌الدین همایی، مؤسسه مطبوعاتی علمی، ص ۱۲۳.

۲۴۲. اسماعیل بن عباد در مدح اهل بیت (ع) ایبائی بی الف سروده است. آغاز:

قد ظلّ يجرح صدري
من ليس يعدوه فكري^۷

۲۴۳. شمس فخری در قصیده «مخزن البحور» در ضمن اشعار، الفاظ خاصی را به کار برده که اگر کنار یکدیگر قرار گیرند، شعر دیگری استخراج می شود. آغاز:

«پری رخ» ای که بر آرد ز نسترن گلنار
«دم» ا «د» م افکند اندر دلم «از» آن «گل» نار
عجب مدار «بتم بر گل» از زند طعنه
کنون که کرد «ش ریحان» بیندگی اقرار
هنر «ز» باش که تا «سنبل» ش بر آرد سر
«شود» ز «سنبل» جود «ش» نسیم غالیه بار
دمسید خطش و بر گل همی «کند بر چین»
از آن دو زلفش «پرچین» شده است دیگر بار^۸

در صورتی که کلمات داخل گیومه در مصرع های اول در کنار هم قرار گیرند، مصرع اول از بیت زیر استخراج می گردد و از مصرع های دوم، مصرع دوم زیر به دست می آید:

پری رخ بتم بر گل ز سنبل کند پرچین
دمد از گلشن ریحان شود سنبلش پرچین

۲۴۴. قطعه «چهل کاف» شامل سه بیت است که در تمام کلمات آن، حرف کاف به کار رفته و تعداد آنها به چهل می رسد. این ایات برای برآورده شدن حاجات با آداب مخصوص خوانده می شود:

كفّاك ربك لم يكفيك واكفة
كفكافها ككمين كان منكلكا
تكر كرا ككر الكر في كبدي
مشكشكة كلت لكلكلكا
كفّاك ربك كاف الكاف كربتة
يا كوكبا كان يحكي كوكب الفلكا

مولوی ارتضاعلی خان جو فاموی این قطعه را در «تفسیر چهل کاف» شرح کرده است.^۹

۲۴۵. ابن صقیل جزری (م ۷۰۱ق) در تمام کلمات عبارت زیر حرف صاد را به کار برده است. آغاز:

حصن الصمد حصان الصدر الصالح، النصر
الناصح، الصادق التصوح، المصادق الصفوح،
الناصر الصدوق، الباصر المصدوق، فاصم عصم
العصاة، قاصم صنم المعاصاة.^{۱۰}

۲۴۶. در تمام کلمات عبارات زیر که به نظم و نثر است،

حرف جیم به کار رفته است. آغاز:

جدّد جلال المجلس الجلیل، الأجلّ الجمیل،
الشجاع الامجد، الجحجاج الاجود، الجسود
المرتجی، الماجد المجتبی، الاجدل الامجدی،
المجد المجدی، جمال الامجاد، جواد
الاجواد.^{۱۱}

۲۴۷. در عبارات زیر که به نظم و نثر گفته شده، صناعت خیفاء (کلمه ای منقوط و کلمه ای غیر منقوط) به کار رفته است. آغاز:

المملوك فیض الله
نُخب حلمك یبث همّا
یجثّ لهمّا یغثّ طبعما
یضبّ و صدرا یذب^{۱۲}

۲۴۸. ابن صقیل جزری متن زیر را بدون استفاده از حروف منقوطه، نگاشته است. آغاز:

اطال الله طوال الطود الاطول، والمالک الاکمل، و
ادام دول آده و ووطّدها، و عدلّ دعام علوها
واسعدها، و حرس سوام سموها و سرمدها، و حسم
حسود حولها و اکدها.^{۱۳}

۲۴۹. جزری در متن زیر نیز تنها از حروف بی نقطه استفاده کرده است. آغاز:

ورد المصادر الاکرم، والوارد المکرم، ادام الله
سعود مرسله ومداه، ودله لأعلام المحامد وحداه،
ودله عدو حوله و حماه، و احد سمو سماء
سعدده و حماه، و مهد مهاده عدله وهده، طول طول

۷. المعجم المفصل فی علوم البلاغة، انعام فوال عکّاری، بیروت، دارالکتب العلمیة، چاپ اول، ۱۴۱۳ق، ص ۵۳۱.

۸. مدارج البلاغه، ص ۱۰۸.

۹. فهرست نسخه های خطی کتابخانه آیت الله نجفی، شماره ۴۱۶.

۱۰. المقامات الزینیة، ابن صقیل جزری، دارالمسیرة، چاپ اول، ۱۴۰۰ق، ص ۲۵۰.

۱۱. همان، ص ۳۴۸.

۱۲. همان، ص ۳۷۶.

۱۳. همان، ص ۵۱۴.

طوله وهداه. ۱۴

۲۵۰. در متن زیر، حرفی منقووط و حرفی غیر منقووط

است. آغاز:

وفدت صنوف کتابک، بل جمیل ضرب انصبا بک،
شرفه جد برق، و فرق لب اشرق، و بل شوب منح
فري، و جم فلق سير فلق ربا، فحضر به بلغ اناب
هجم، بلبل بوبل ناصر تهتانه فانسجم.^{۱۵}

۲۵۱. در متن زیر، حرف اول هر کلمه همانند حرف آخر

کلمه قبل است. آغاز:

جدد دوام مجلس، سيدنا العالم، ملک کرماء
الزمان، نافع علماء الأوان، ناقد درر رواء البيان،
نظام مجرة هالة هذا البرهان، ناسف فناء السفاء،
الواسع عداء العطاء.^{۱۶}

۲۵۲. در تمام کلمات متن زیر حرف سین به کار رفته است.

آغاز:

السيد السكوب، السند الكسوب، السامق النسيب،
السابق الحسيب القصور، السفاح الاسور، السحاح
الباسل، السني الناسل، السرى المداعس، الخميس
المنافس.^{۱۷}

۲۵۳. در تمام کلمات متن زیر حرف شین به کار رفته

است. آغاز:

اشعر الشجاع الشارخ، الشراع الشامخ، الاهش
الشخوب، الابش الشؤوب، الاشسع الشديد،
الاخشع الرشيد، الشمرى الشکور، الشمرذلى
المشکور، شيد مشيد شجاعته.^{۱۸}

۲۵۴. الفاظی که در متن زیر به کار رفته، بدون حرکت

لبها تلفظ می شوند. آغاز:

شکر لسانی الصادق القدير، القاهر النصير،
الرازق الخلاق الخائق الرزاق، العزيز الحنان،
العادل الديان، قاسر سقاط الساقطين، كاسر
عساكر القاسطين، ساطح هالة الهداية، ناشر راية
الدراية.^{۱۹}

۲۵۵. در صورتی که بیت های زیر از ابتدا خوانده شوند،

دعا و اگر از انتها بخوانند، نفرین می شود:

عدلوا فما ظلمت لهم دول
سعدوا فلا زالت لهم نعم
بذلوا فلا شحت لهم شيم
رفعوا فما زالت لهم قدم

بیت های فوق، از انتها این گونه خوانده می شود:

نعم لهم زالت فلا سعدوا
دول لهم ظلمت فما عدلوا
قدم لهم زالت فلا رفعوا
شيم لهم شحت فما بذلوا^{۲۰}

۲۵۶. ابن حمدیس صقلی از تمام حروف الفبا در دو بیت

زیر استفاده کرده است:

من رفن الصدغ يسطوا لحظه عبنا
بالخلق جذلان ان اشكوا الهوى ضحكا
لا تعرضن لورد فوق و جنته
فانما نصبته عينه شرکا^{۲۱}

۲۵۷. بیت های زیر، منفتح است و هنگام تلفظ آن، لبها

باز می ماند. از علی بن شبلی.

قطعنا الغضا قطع القطا كل ليلة
اليك على العيس العتاق العياهل
قصدناك يا خير العطايا لاننا
رأيناك اهلا للعطايا الجزايل^{۲۲}

۲۵۸. قصیده بی نقطه از حظیری (یا خطیری):

صدود سعاد اصدر الدمع مرسلا
واساء رحو لم احاوله اولاً
محللة صدأ اراه محرماً
محرمة وصل اراه محللاً^{۲۳}

۲۵۹. قصیده زیر از حظیری منفتح است. (لبها هنگام

تلفظ به هم نمی خورد) آغاز:

۱۴. همان، ص ۵۱۶.

۱۵. همان، ص ۵۴۱.

۱۶. همان، ص ۵۸۰.

۱۷. همان، ص ۱۲۶.

۱۸. همان، ص ۱۲۸.

۱۹. همان، ص ۴۹۹.

۲۰. الحدائق البديعية في الانواع الادبية، يوسف بديعي دمشقي، خطي،
کتابخانه آیت الله العظمی گلپایگانی، کتابت ۱۲۱۰ق، شماره

۳۳/۶۳، حدیقه ۱۵.

۲۱. همان، حدیقه ۲۵.

۲۲. همان.

۲۳. همان، حدیقه ۲۷.

ها انا ذا عاری الجلد
اسهرنی الذی رقد
آه لعینین نظرت
الی غزال ذی غید^{۲۴}

۲۶۰. صفی الدین حلی قصیده زیر را متصل ساخته است.
(تمام حرف های آن به یکدیگر متصل است؛ مگر حرفی آخر
کلمه قرار گیرد.) آغاز:

سل متلفی عطفاً عسی يتعطف
فلقد قسا قلبا فما يتاطف
ظبی تحکم بی فسأط جفنه
سقمأ یحسمی بعضه لی متلف^{۲۵}
۲۶۱. قطعه بی نقطه از احمد بن ورد:

علم العدو ملاءة اللوام
ودوام صدك وهو صد حمام
لولاك ما حدر السهاد دموعه
ولما اطار كسراه حسرآ ادام^{۲۶}

۲۶۲. در صورتی که حرف اول کلمات در قطعه زیر از علی
بن زین الدین محمد عاملی، کنار یکدیگر قرار گیرند آیه شریفه
«فأمنوا بالله ورسوله النبي الأمي الذي يؤمن بالله وکلماته
واتبعوه لعلکم تهتدون» استخراج می شود. آغاز:

فلاح اذا ما نالنا وعنانا
امان بال المصطفى لجفانا
لهم هربى والدهر رتب سجنه
ومنهم لما هنا الفواد لقانا^{۲۷}

۲۶۳. در شعر زیر، صنعت خیفاء (کلمه ای منقوط و
کلمه ای غیر منقوط) به کار رفته است. آغاز:

اسمح فبث السماح زين
ولا تخب املاً تضيف
ولا تجز ردّ ذي سؤال
فتن ام في السؤال خقف^{۲۸}

۲۶۴. خطبه ای از کفعمی بدون نقطه. آغاز:

الحمد لله مالک الممالک و مهّد المسالک وسع کل
احد عطاءه، و دمر کل مارد لاواه، احمده حمداً عدد
ارواح الاملاک و هطل الرکام و الرکاک. ارسل
محمداً اکرم الرسل و اسعدهم و اسمحهم و احمدهم
للامّة. ۲۹

۲۶۵. علی بن زین الدین محمد عاملی، کلمات قطعه زیر را
به گونه ای انتخاب کرده است که اگر حرف اول کلمات آن، کنار
یکدیگر قرار گیرند آیه «لقد من الله على المؤمنين اذ بعث فيهم

رسولاً من انفسهم يتلو عليهم آياته و يزكّهم و يعلمهم الكتاب
والحكمة وان كانوا من قبل لفی ضلال مبين» استخراج می شود.
آغاز:

لذكرى قلوب دام منها نوالها
اذا لحقت للفوز هان عقالها
لمن يشتكى الشاكي لدفع مس
لمة و الطافه مدى نهار ينالها^{۳۰}

۲۶۶. علی بن زین الدین محمد عاملی کلمات قطعه زیر را
نیز به گونه ای انتخاب نموده که با کنار هم قرار دادن حرف اول
کلمات، آیه «والذین یمسکون بالکتاب و اقاموا الصلوة انا
لانضیع اجر المحسنین» استخراج می گردد. آغاز:

وللسعد ال لبني ذریعتی
یدوم ندامهم یصطفیه موفق
سقینا کوسا و الدیار ذات بنا
ازالوا لنا کربا تو الیه اشفق^{۳۱}

۲۶۷. «مهور الحور» از شیخ حر عاملی (م ۱۱۰۴ ق) در
مدح امام علی (ع) که شامل ۲۹ قصیده است و هر قصیده از ۲۹
بیت شکل گرفته است. این مجموعه قصاید «محبوبات
الطرفین» است. با این توضیح که به ترتیب حروف الفبا سروده
شده و در هر قصیده حرف اول هر بیت با حرف قافیه یکی است
مثلاً قصیده ای که قافیه اش «ه» است، همه ابیاتش نیز با حرف
«ه» آغاز می شود و همینگونه دیگر حروف. قسمتی از «مهور
الحور»:

۲۴. همان، حدیقه ۲۵.

۲۵. همان، حدیقه ۲۶.

۲۶. همان، حدیقه ۲۷.

۲۷. نسخه خطی به شماره ۳۴/۱۵۷، کتابخانه آیت الله العظمی گلپایگانی،
کتابت ۱۱۰۶، به خط مؤلف، ص ۲۸. عبارات «وعنانا»، «والدهر» و
«ومنهم» حرف واو، حرف اول محسوب می شود.

۲۸. الحدائق البديعية، حدیقه ۲۸.

۲۹. نسخه خطی به شماره ۲۳/۲۱۸، کتابخانه آیت الله العظمی گلپایگانی،
عبدالرحیم اصفهانی، کتابت: قرن ۱۳.

۳۰. نسخه خطی کتابخانه آیت الله گلپایگانی به شماره ۳۴/۱۵۷، ص ۲۵.

۳۱. همان، ص ۲۷. در «وللسعد» و «والدیار» حرف واو به عنوان حرف اول
حساب شده است.

هو الحبّ لافیه معین ترّجّاه
ولانتقذ من جوره تتوخّاه
هو الحنّف لایفنی المحییین غیره
ولولاه مذاق الوری الحنّف لولاه^{۳۲}

۲۶۸. موارد السالک لأسهل المسالک، عبدالله بن یوسف یوسفی حلبی (م ۱۱۹۴ق).
این کتاب در علم اصول و بی نقطه نگاشته شده و در بولاق در سال ۱۳۰۸ق به چاپ رسیده است.^{۳۳}

۲۶۹. القصیده المهملة، ابو محمد عبدالله بن محمد شویکی خطی، بدون نقطه. آغاز:

لآل محمداً علی السلام
واکمال السرور علی الدوام
وهم اعلی ملوک الحمد طرا
واهل العلم والهمم الزکام^{۳۴}

۲۷۰. قصیده مصنوع از اهلی شیرازی (۸۵۸-۹۴۲ق)، در مدح امیرعلی شیر.

این قصیده شامل ۱۴۹ بیت است که حدود ۹۱ بیت از آن استخراج می شود و در بیت های استخراج شده، بحرهای ۱۹ گانه نمونه هایی از صنایع بدیعی و قافییه و ... آورده است. همچنین حروف اول ابیات قصیده اگر جمع گردند، قطعه ای استخراج می گردد. از حشو (جزء وسط مصراع) مصرع های اول قطعه ای خالی از الف و از حشو مصرع های دوم قطعه ای بی نقطه استخراج می گردد. آغاز:

نسیم کاکل مشکین کراست چون تو نگار
شمیم سنبل پرچین کجاست مشک تثار
شمیم خیزد از آهو ولی نه زین خوشتر
نسیم گل وزد اما چنین نه عنبر بار
از کلمات مشخص شده در مصرع های اول، مصرع اول بیت زیر و از مصرع های دوم، مصرع دوم زیر به دست می آید:

نسیم کاکل مشکین کرا خیزد ازین خوشتر
شمیم سنبل پرچین کجا ریزد چنین عنبر
بحر: هزج مثنی سالم. قافییه: مقید مجرد. صنعت: ترصیح.

حرف اول بیت ها در صورتی که کنار یکدیگر قرار گیرند، قطعه ای استخراج می شود. آغاز:

نشان فضل بنام کسبست طغرایش
که سال های بسی دیر باد و خواهد بود
از حشو مصرع های اول قصیده، قطعه ای بی الف استخراج می شود. آغاز:

کلك ملك سخن که سخیست

دم توفیق همدمت بوده

از حشو مصرع های دوم، قصیده ای بی نقطه استخراج می گردد. آغاز:

سرور ملک کرم حاکم دهر
کامل کارگه اهل کمال^{۳۵}

۲۷۱. قصیده مصنوع از اهلی شیرازی، در مدح سلطان یعقوب.

این قصیده از ۱۵۴ بیت تشکیل شده که حدود ۱۱۰ بیت از آن استخراج می شود و شیوه نگارش آن تقریباً شبیه قصیده قبل است. آغاز:

هوای جنت کویت نسیم عنبر بار
فدای نکهت مویت شمیم مشک تثار
ندیده گلشن عالم چو سر و بالایت
نبوده در چمن حسن چو تو گل رخسار^{۳۶}

۲۷۲. قصیده مصنوع از اهلی شیرازی، در مدح شاه اسماعیل.

این قصیده از ۱۶۰ بیت تشکیل شده که ۱۲۰ بیت از آن استخراج می گردد و اسلوب آن با کمی اختلاف شبیه قصیده های مصنوع دیگر اهلی شیرازی است. آغاز:

هوای گلشن کویت نسیم باد بهار
گدای خرمن مویت شمیم مشک تثار
مگر گشود در جان هوای آن سر کوی
که بوی عنبر سارا دمید از آن گلزار^{۳۷}

۲۷۳. قصیده مصنوع از تیمور حسینی، ۱۶۲ بیت که ۱۳۰ بیت از آن استخراج می گردد. آغاز:

۳۲. الغدیر، علامه امینی، بیروت، دارالکتاب العربی، چاپ سوم، ۱۳۸۷ق، ج ۱۱، ص ۲۳۴م.
۳۳. معجم المطبوعات العربیة، یوسف الیاس سرکیس، قم، کتابخانه آیت الله نجفی، ۱۴۱۰ق، ج ۲، ستون ۱۹۵۸.
۳۴. الذریعه، ج ۱۷، ص ۱۳۳.
۳۵. کلیات اشعار مولانا اهلی شیرازی، به کوشش حامد ربانی، کتابخانه سنائی، ۱۳۴۴ش، ص ۷۷۷-۷۹۷.
۳۶. همان، ص ۷۹۸-۸۲۱.
۳۷. همان، ص ۸۲۲-۸۴۸.

هزار گلشن رویت بدهر حسن نما
غبار برزن کویت بمهر داد صفا^{۳۸}

۲۷۴. قصیده مصنوع از حافظ علی بن نور هروی غوری
متخلص به عیشی، در مدح سلطان حسین بایقرا. آغاز:

حریم حرمت کوی تو جنت ابرار
شمیم نکهت موی تو راحت احرار^{۳۹}

۲۷۵. قصیده مصنوع از حافظ علی بن نور، متخلص به
عیشی، در مدح شاه عباس اول. آغاز:

نظم لالی قصاید حمد و سپاس و عقد جواهر فرائد ...

شراب شربت ذوقت شفاست ای دلدار
عذاب محنت شوقت بلاست بی مقدار^{۴۰}

۲۷۶. ممتاز البدایع، قصیده مصنوع دیگری از عیشی
است. ۴۱

۲۷۷. قصیده مصنوع از واصلی. ۴۲

۲۷۸. قصیده ای از میرزا محمد کاظم بن محمد جاجرمی
متخلص به ادا، شامل ۱۵۰ بیت، پایان سرودن ۱۱۷۷ ق. در
هر بیت از این قصیده، یک یا چند صنعت به کار رفته است.
آغاز:

ای روی مهوش تو ربوده ز جان قرار
وی مسوی دلکش تو نموده روان فکار
ای از بیاض جبهه تو والضحی عیان
وی از سواد زلف تو واللیل آشکار^{۴۳}

۲۷۹. مفاتیح الکلام فی مدایح الکرام، سید حسین
قوام الدین بن سید صدرالدین شیروانی (م ۶۷۹ یا ۶۲۹ ق). ۴۴
وی این قصیده را در مدح وزیر اعظم محمد ماستری سرود و
او نیز هفت خروار ابریشم به عنوان صلّه به شیروانی اهدا کرد.

بیت های این قصیده در وزن های مختلف است که به
طریق توشیح اخراج می شود. (در نظم یا نثر، کلمات یا
حروفی مشخص آورده شود که چون یک جا جمع شوند بیت
یا نثر دیگری پدید آید.) برخی بیت های هم وزن، دوبیتی
یا سه بیتی یا چهاربیتی است. یکی از سه بیتی های آن چنین
است:

بشدد تازه جوان شاخ ارغوان آرام
کامده است چمان سرو در چمن دلدار
صبح کرده در آمده به شیوه همچون مست
قد صنوبر چون زاد سر و قامت یار
دهان گل چو لب یار من کند خنده
چو عرعر از قد دلدار من برد هنجار
از مصرع های اول بیت های فوق، مصرع اول از بیت زیر و

از مصرع های دوم، مصرع دوم استخراج می شود.

شد تازه شاخ ارغوان در شیوه همچون یار من
کامد چمان سرو چمن چون قامت دلدار من^{۴۵}

۲۸۰. تخمیس بی نقطه از عبدالحمید موصلی. آغاز:

عسدو المرء اولاد و مال
لو اسعهم اساودها صلال
احاول طولهم وهو المحال
لاهل الدهر آمال طوال
واطماع ولو طال المطال^{۴۶}

۲۸۱. دعای بی نقطه، آغاز:

الم، الله لا اله الا هو، هو العلی وله الاسماء
الاعلی، الآلاء العطاء، السامح المادح الممدوح
الروح المراح المصحح المصحح، الاحد
الصمد، الواحد الاحمد، الحامد المحمود، الواحد
الموعود، الممدود الودود المورود. ۴۷

۲۸۲. پیرامون دعای فوق، دو صفحه بی نقطه و به فارسی

توضیحاتی داده شده است. آغاز:

هر که در سحر و مسا عمل آورد مراد در سد دعاء صدوده
اسم در کلام ملک علام واسطه رسول دار السلام و طول
عمر و حصول مال و اموال و اولاد در هر ماده و مواد
هر کس رسم او را در سحر و مسا عمل آورد در سلسله

۳۸. الذریعه، ج ۱۷، ص ۱۳۱.

۳۹. همان، ج ۹، ص ۷۸۰ و ج ۱۷، ص ۱۳۱.

۴۰. همان، ج ۱۷، ص ۱۳۲ و ص ۷۸۰.

۴۱. همان، ج ۲۲، ص ۲۲۳.

۴۲. همان، ج ۱۷، ص ۱۳۲.

۴۳. همان، ج ۹، ص ۶۲ و ج ۱۷، ص ۱۳۲.

۴۴. در الذریعه، ج ۹، ص ۳۴۰ سال فوت او ۶۷۹ ثبت شده ولی در ریحانة
الادب، ج ۲، ص ۲۶۷، سال ۶۲۹ ضبط گردیده است. ظاهر آثار تاریخ
دوم صحیح است؛ زیرا او معاصر خاقانی بوده است و آخرین سالی که
برای فوت خاقانی گفته اند سال ۵۹۵ است.

۴۵. خزانه عامره، بلغرامی، چاپ سنگی، ص ۲۲۴.

۴۶. فاکهة الندماء فی مراسلات الادباء، ناصیف یازجی، ص ۶۰.

۴۷. نسخه خطی به شماره ۲۱۸/۲۲، کتابخانه آیت الله گلپایگانی. در منابع
روایی چنین دعایی را نیافتیم.

است. آغاز:

زارنی محبوب قلبی سحرآ
سحرآ محبوب قلبی زارنی
ینثنی کالغصن لیناً قدّه
قدّه کالغصن لیناً ینثنی^{۵۷}

۲۹۲. عبدالصمد بن عبدالله باکثیر (م ۱۰۲۵ق) نیز همانند
قطعه قبل، قصیده زیر را سروده است. آغاز:

تیمنی من هویت واکمدی
واکمدی من هویت تیمنی
حیرنی من سناه حسین بدا
حین بدا من سناه حیرنی^{۵۸}

۲۹۳. مجدول در ذکر عترت نبی یا رساله بی الف در احوال
پیامبر و امامان، نظام الدین علی بن محمد واعظ هروی شامی،
خطی، کتابت: قرن ۱۱. آغاز:

صنوف حمد بی حد و قبول شکر بی عد در نعمت
حضرت معبودیست که ...^{۵۹}

۲۹۴. ابن حجت تنها از اسم های مصغر در سروده خویش
بهره برده است. آغاز:

طُرَیفی من تُیسیلات الهُجیر
مقیریح الجفین من السهیر
نویرک فی الخُدید کوی قلبی
نضحت من الحریرق یا نویری^{۶۰}

اهل صلاح و سواد در آمده.^{۴۸}

۲۸۳. ابن ابی جعفر یزیدی در بیت زیر تمام حروف الفبا را
به کار برده است:

ولقد شجتنی طفلة برزت ضحی
کالشمس خثماء العظام بذی الغضا^{۴۹}

۲۸۴. موارد الکلم و سلک درر الحکم، ابوالفیض فیضی
هندی.

این رساله که تماماً بی نقطه است در علوم مختلف نگاشته
شده است.^{۵۰}

۲۸۵. احمد بن محمد علی مدرس در آغاز و انجام هر بیت،
دو واو را به کار برده است. آغاز:

و واد به قد کان بالصحب جمعنا
ولکنهم للقلب بالبعد قد کوا
و وقد ناری هجرهم و بعداهم
وللجسم منی یا خلیلی قد شووا^{۵۱}

۲۸۶. ابراهیم بن محمد قرشی معروف به ابن زقاعه
(۸۱۰-۷۴۵ق) نیز قطعه زیر را به شیوه قصیده قبل سروده است.

آغاز:

و وردی خسد نرجسی لواحظ
مشایخ علم السحر عن لحظه رووا
و اووات صدغیه حکین عقاربا
من المسک فوق الجئنار قد التوا^{۵۲}

۲۸۷. قاضی حسین میدی (قرن ۹) در منشآت خود نامه ای
نگاشته است که تماماً از آیات قرآن بهره برده است.^{۵۳}

۲۸۸. درر الکلام، بی نقطه، خطی، به درخواست
عبدالخالق بن هاشم نوشته شده.^{۵۴}

۲۸۹. نامه بی الف، سالک العارفین، خطی، کتابت:
۱۲۳۱ق.^{۵۵}

۲۹۰. خطبه بی نقطه، نواب علینقی میرزا، خطی، کتابت:
۱۲۳۱ق.^{۵۶}

۲۹۱. حیدر بن محمد رومی قصیده ای سروده است که
کلمات مصرع های دوم از هر بیت همان کلمات مصرع های اول
است؛ با این تفاوت که واژه های آغاز و انجام را جا به جا کرده

۴۸. همان.

۴۹. الحدائق البديعية، حديقه ۲۵.

۵۰. الذریعه، ج ۲۳، ص ۲۱۶.

۵۱. نفحة الريحانة و ورشة طلاء الحانة، محمد امین محبی (م ۱۱۱۱ق)،
تحقیق: عبدالفتاح محمد، چاپ اول، ۱۳۸۹ق، ج ۴، ص ۳۹۰.

۵۲. همان.

۵۳. آینه پژوهش، ش ۵۱، ص ۵۹.

۵۴. فهرست نسخه های خطی کتابخانه مجلس سنا، ج ۱، ش ۲۵۱/۲.

۵۵. فهرست نسخه های خطی کتابخانه ملی ملک، ج ۹، ش ۶۰۷۷/۷.

۵۶. همان، ج ۹، ش ۶۰۷۷/۸.

۵۷. نفحة الريحانة، ج ۳، ص ۵۴۵.

۵۸. همان، ج ۳، ص ۵۵۲.

۵۹. فهرست نسخه های خطی کتابخانه ملی ملک، ج ۵، ش ۵۳۷/۲.

۶۰. روضات الجنات، محمد باقر خوانساری، تهران، اسماعیلیان، ج ۵،
ص ۸۲.